

ELEKTRONİKLEŞME

Dr.Sercan ÖZYURT
Pleksus Bilişim Teknolojileri A.Ş.

ELEKTRONİKLEŞMELİ Mİ?

Bir dernek, kuruluş yada akademik bir görüşün en önemli yayın organı dergilerdir. Amaç ise; bilimsel, teknik veya politik bir gelişme yada fikri paylaşmaktır. Bu nedenlerle de, dergiler dünyadaki yaygın görüşleri etkileyecek, değiştirecek yada güçlendirecek derecede önemli araçlardandır.

Bu amaca uygun olarak dergiler, hedef kitlelerine ulaşmak ve bu kitleyi büyütmek için, her zaman çağın en ileri teknolojisi kullanmışlardır. Aydınlanma döneminden hemen önce kiliselerde el yazısıyla kopya edilen dergiler, Aydınlanma ile birlikte küçük matbaalarda üretilmeye başlanmış, teknoloji geliştikçe daha modern ve donanımlı matbaalar kullanmışlardır. 20. yüzyılın sonlarına doğru bilgisayar teknolojisini kullanmaya başlayan dergiler yapısal değişimlerde göstermeye başlamışlardır. Geleneksel sunumları devam etmekle birlikte, artık dergiler kağıt ortamıyla sınırlı kalmaktan kurtulmuş ve digital dünyada kendi yerlerini almışlardır.

Çağımızda bilgi, artık takip edilemeyecek hızla üretilmekte; ancak aynı hızla tüketilememektedir. Bilgiye erişim kanalları yeterince açık olmadığına, dünyanın dört bir yanında birbirinden bağımsız araştırmacılar aynı sonuçları tekrar sınamakta ve bilimsel enerji boşa harcanmaktadır. Ancak internet teknolojilerindeki gelişmeler ve bu sayede digital ortama taşınan dergiler, tüm arşivleri ile beraber herkes tarafından hızla ve kolaylıkla erişilebilir bir ortama kavuşmuşlardır. Dergi içerikleri, bu yeni ortam sayesinde, kütüphanelerin raflarında birikmiş ve derlemesi imkansız veri yığını olmaktan kurtularak, **bilimsel araştırmalara** katkıda bulunan **bilgiye** dönüşmüşlerdir.

Elektronik dergilerin avantaj-dezavantajlarının tartışılmasından önce, yaşadığımız 21. yüzyılda, "verinin digitalleşmesi" anlamında ki elektronikleşmenin, telefon, televizyon vs. gibi yaşamın bir parça haline geldiği ve **artık bir yaşam biçimi halini aldığı görülmeli ve kabul etmeliyiz**. "Bilgiyi üreten dünyada bende varım" demek isteyen, içeriğinin paylaşılmasını, bilimsel üretim sürecinde kullanılan araçlardan birisi olmak isteyen iddialı dergiler, elektronikleşme sürecini 1990 lı yılların sonuna doğru tamamlamışlardır.

Elektronik Dergilerin Avantajları

İnternette var olmanın kendisi tek başına bir avantajdır. Sıradan bir diz üstü bilgisayar ve internet bağlantısı sayesinde dünyanın her yerinden ve 24 saat dergiye erişim imkanı vardır. Bu kolaylık, web sayfalarının dinamik yapısı, dergi arşivinde arama yapabilme, referanslara ulaşabilme, içinde video, ses, gibi unsurlara yer verilebilmesi sayesinde, elektronikleşen dergilerin yaygınlığı ve okuyucu sayısı artar. Buna bağlı olarak dergiden daha fazla alıntı (citation) yapılacaktır. Bir yazarın çalışmasını yaygınlığı, okuyucusu ve alıntı sayısı artan bir dergide yayımlamak isteyeceği bir gerçektir.

Dergilerin elektronikleşme süreçlerinde elde edebileceği bazı kazançları şu şekilde sıralayabiliriz.

- Taranabilir haldedir. Veritabanı uygulaması olduğu için gelişmiş arama motorları sayesinde dergi arşivinde anahtar sözcükler kullanarak arama yapma olanağı sağlar.
- Daha ekonomiktir. Dergilerin yayımladığı makale sayısı dergi baskı maliyetleri değişmeksizin artırılabilir. Bazı makaleler sadece elektronik olarak yayımlanırken derginin basılı halinde bu makalelerin özetlerine yer verilebilir. Ayrıca basılı dergilerde yaşanabilecek telafisi mümkün olmayan kalıcı dizgi hataları elektronik format için söz konusu değildir.
- Daha kolay erişilebilir. Basılı dergilerin maliyetleri içerisinde yer alan dağıtım kalemi gibi bir sorun yoktur. Dünyanın her yerinden basit bir İnternet erişimi sayesinde erişilebilir.
- İstatistik sağlar. Derginin ne derece izlendiği (toplam izlenme oranı ve izlenmenin detayları: günlük hit, toplam hit, adrese nereden ulaşıldığı vb.) makaleler arasında, hangisinin, ne kadar okunduğu gibi oranlar ölçülebilir. Sözü edilen istatistiksel geribildirimler yazara ve diğer okuyuculara açılabilir.
- Geri bildirim alma ve her makale hakkında tartışma olanağı verir. Elektronikleşmiş dergilerde yayınlanan makaleler hakkında, okuyucuların katkıda bulunması, çalışma sonuçlarının tartışılması ve bu tartışmaları izlenmesi mümkündür. Klasik yayıncılıkta, bilim adamlarının bilimsel bir yayın için oluşturdukları tartışma platformu, her sayıda birkaç sayfayı aşmayan "editöre mektup" bölümüyle kısıtlıdır. Oysa elektronik dünyada her makale için ayrı bir tartışma forumu açılabilir, basit bir konuda bile sınırsız bir paylaşım olanağı sağlar.
- Daha popüler hale gelir. Daha fazla izlenen ve yaygın olarak tanınan bir dergiye yapılacak makale başvurularının artması beklenmelidir. İnternet üzerinden makale kabul eden elektronik dergilere gönderilen makalelerin %20 oranında arttığı görülmüştür.
- Özetlerinin dışında, makalelerin tam metinleri de, ücretli-ücretsiz üyelik sistemiyle yada okuyucuların tümüne açık bir biçimde yayımlanabilir. Adres çubuğuna derginin adresini yazan her kullanıcı, dergide bulunan makalelerin özet, HTML veya PDF biçimindeki tam metnine ulaşabilir, bunları kendi bilgisayarlarına yükleyebilirler.
- Dergiler, elektronik versiyonlarına ilk sayılarından itibaren tüm arşivlerini koyabilirler. Dergide yayınlanmış tüm makale, haber ve tartışmalar elektronik derginin sağladığı güçlü veritabanı aracılığıyla saklanarak, ideal bir literatür hazinesine dönüştürülür.
- Tartışma platformu olanağı sağlar. Kullanılan elektronik dergi yazılımının gücüne göre yapılacak filtreleme sistemiyle oluşturulacak olan sayısız tartışma platformuna sahiptir. Belli konularla ilgilenen okuyucular için ayrı tartışma grupları açılacağı gibi, dergide yer alan her bir makale için de tartışma zemini oluşturulabilmektedir. Böylece makale sahibi ile okuyucular arasında sıkı bir iletişim kurulmaktadır.
- Artan İletişim Olanakları Sağlar. Dergi yöneticisinin kendisine sorulan soruları elektronik ortamda anında yanıtlayabilmesiyle dergi yönetimi, yazar, hakem ve okuyucular arasındaki iletişim güçlenecek ve oldukça hızlı bir ortamda bilgi akışı sağlanacaktır. Bu hızlı iletişim sonucunda yaygınlığının artmasına paralel olarak derginin saygınlığı da artacak ve böylelikle çok okunan ve sıklıkla referans verilen bir dergiye gönderilen makalelerin sayısı da, kalitesi de artacaktır.

- İnternetin sağladığı olanaklar sayesinde, basılı kopyaya ulaşamayan kullanıcılar derginin elektronik şekline ulaşabileceklerdir. Dergilerin basılı örneklerine ulaşma imkanı kalmadığında bile, elektronik örnekler (uygun koşullarda) sonsuza kadar saklanabilir ve ulaşılabilir.
- Uluslararası indekslerin standartlarına uyum gelişir. İyi bir dergi uluslararası dergi indekslerinde yer almalıdır. Elektronikleşen dergiler, uluslararası dizinlerin istediği biçimsel standartlara kısa sürede uyum gösterirler. Uluslararası dizine kabul edilen derginin, gerekli makale özet bilgilerinin transferi sorunsuz ve kolaylıkla gerçekleşecektir.

Elektronikleşme, dergiciliğe iki yeni olanak daha kazandırmıştır: Sadece elektronik dergiler (Basılı formu olmayan dergiler) ve tam metin basmanın yanında, bazı makalelerinin sadece özet bilgilerinin basıldığı ve tam metinlerini İnternette yayınlayan dergiler. Dünyada sadece elektronik olarak yayınlanan dergilerin örnekleri 1994 yılından beri görülmektedir. Ülkemizde de tamamen bilimsel amaçlarla yayınlanan sadece elektronik dergiler vardır. Bu yöntemde, dergilerin matbaa ve kağıt vs. gibi baskı giderleri yoktur. Aynı zamanda bu dergilerin kullanıcıya erişmek için postalama giderleri ve gecikme, adreste bulunamama gibi kaygıları da bulunmaz.

Bilimsel dergilerin editorial süreçlerini daha işlevsel ve hızlı kılmak amacıyla makale toplama ve değerlendirme işlemlerini İnternet üzerinden gerçekleştirmek mümkündür. Elektronikleşme aynı zamanda makale kabul ve değerlendirme süreçlerinin de bu ortamda yapılması için gerekli alt yapının teminini sağlar. Bir makalenin kaleme alınma aşamasından, dergiye gönderilmesi, editör ve hakem değerlendirmelerine kadar uzanan bir yelpazede gerekli olan tüm aşamalar, İnternet ortamında gerçekleştirilebilir. Bu sistem, makale gönderimi, değerlendirilmesi, revizyonları ve kabulü sırasında gerçekleşmesi muhtemel olan posta gecikmeleri, kayıplar ve kırtasiye külfetinin ortadan kaldırır, editör ve sekreterlik yükünü önemli oranda azaltır. Makale kabul ve değerlendirme süreçlerinde elektronikleşmenin bazı avantajlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Yazım kurallarına daha uygun makale. Makale yazım aşamasında derginin internet ortamındaki sayfalarından yapıldığı durumda, makalenin derginin istediği standartlarda yayımlanabilmesi için gereken yazar yönlendirmelerini yapılabilir. Makale göndermek isteyen her yazar, dergi yazım kurallarının belirlediği ölçütlere göre yönlendirilebilir. Böylece dergiye gönderilen bir makale henüz dergi sekreter ve editörünün eline ulaşmadan denetimden geçmiş olur. Yönlendirici ara yüzler ve geribildirimler sayesinde makalesini dergi yazım kurallarına göre hazırlamak isteyen yazar, bu süreci zaman kaybetmeden ve hata yapmasına izin verilmeden gerçekleştirmiş olur. Bu ilk denetim, makalenin biçimsel özellikleri için harcanan zamanı, yazar için olduğu kadar sekreter, editör ve hakemler için de en aza indirir. Ayrıca makalenin yazarları, makalelerinin değerlendirmenin hangi aşamasında olduğunu dergi web sayfalarından takip edebilirler.
- Daha güvenilir dergi. Uluslararası bilimsel makale yazma standartlarına uygun olarak yazılmış makaleler, değerlendirme kurumunun güvenilirliği, hakem değerlendirme raporlarının yetkili kurumlarca istendiğinde ulaşılabilir olması ve bir sonraki sayının planlandığı süre içinde, gecikmeksizin yayımlanması bir derginin niteliğini belirleyen en önemli bileşenlerdir. Makale değerlendirme işlemlerinin internet ortamına taşınması bu süreçlere uyumu hızlandırır ve kolaylaştırır.
- Editorial işlem süresinde kısalma. Makale değerlendirme süreçlerinin elektronik ortama taşındığı sistemlerde makaleler, değerlendirmenin tüm

süreçlerinde elektronik formatta İnternet üzerinde dolaşır. Sekreterlerin dergi yazım kurallarına uygunluğunu inceleme ve editöre iletme, editörün kendisine yönlendirilen makaleyi, ön değerlendirmeden geçirerek hakemlere yönlendirme, değerlendirmesi tamamlanan makalelerin hakem raporlarının yeniden editör sayfalarına dönmesi, editör tarafından hakem raporlarının değerlendirilmesi, son kararın verilmesi, yayın kurulunun fikrinin alınması ve yazara iletilecek geribildirimlerin tümü İnternet üzerinden gerçekleştirilebilir. Günümüzün konvansiyonel yöntemleri ile dergiye postalanmış bir makalenin ortalama değerlendirme süresi 6 aydır. Elektronikleşmiş süreçlerde bu süre 1 gün içinde dahi tamamlanabilir. Burada zamanı uzatan faktörlerden, insan faktörü dışındaki tüm basamaklar ortadan kalkmaktadır.

- Makale kabul ve değerlendirme süreçlerinin tamamında yazar, yönetici sekreter, editör ve hakemler arasında kusursuz bir iletişim ortamı sağlar. E-postalar otomatik olarak devreye girebilir. Örneğin, sisteme yeni bir makale gönderildiğinde, yazar makalesi sisteme ulaştığı konusunda; sekreter ve editör de sistemde yeni bir makale bulunduğu konusunda e-posta yoluyla bilgilendirilirler. Aynı biçimde hakem ve editör arasındaki süreçte de otomatik posta ve mesajlar devrededirler. Elektronik makale değerlendirme amacıyla kullanılan yazılımların özelliğine göre, otomatik çalışan e-posta özellikleri, bir makalenin sisteme gönderilmesinden yayımlanmasına, reddedilmesine ya da revizyon istenmesine kadar geçen bütün süreçte, aktiftir.
- Elektronik makale değerlendirme, istatistiksel bilgi bazında önemli veriler sağlayabilir. Bir editör, tüm yazar ve hakemler hakkında detaylı istatistiklere ulaşabilir. Bir yazarın kaç makale gönderdiği, bu makalelerden kaçının kabul edildiği ya da kaçından revizyon istendiği, gönderilen makale sayısına oranlarıyla birlikte görüntülenebilir. Aynı biçimde hakemler hakkında da detaylı bilgilere ulaşmak olanaklıdır. Bir hakemin makale değerlendirme sürecindeki performansı, bir makale hakkında verdiği kararın genel kararları içindeki oranı gibi pek çok bilgi istendiği anda ulaşılabilir hale gelebilir. Dergiye bir yıl içinde kaç makale gönderildiği, bunlardan kaçının kabul edildiği, gönderilen makalelerin türlerinin neler olduğu, kabul edilen makale türlerinin diğer makale türlerine oranı, makale gönderiminin hangi dönemlerde artış ya da düşüş gösterdiği ve benzeri pek çok bilgide edinilebilir.
- Elektronik makale değerlendirme süreçleri, hakemler içinde güzel olanaklar sunmaktadır. Toplam kaç makale değerlendirdiklerini ve her bir makaleyi değerlendirme sürelerini, her zaman kolayca izleyebilirler. Değerlendirdikleri makalelerden kaçını kabul ettikleri, kaçını reddettikleri ve kaçından revizyon istediklerini görerek bunlarla ilgili olarak kendi çalışma süreçleri konusunda geribildirimler alabilirler.

Elektronikleşmede Standartlar

Öncelikle şunu belirtilmesinde yarar olacaktır. Burada sıralanan maddeler, tamamen tıp dergileri özelinde hazırlanmıştır. Sosyal ve/veya mühendislik gibi branşlar ile ilgili dergiler için bu özellikler gereksiz yada eksik/fazla olabilirler. Genel anlamı ile bir elektronik derginin temel standardı; araştırmacının ihtiyacı olanı, ona sunabilmek olmalıdır. Teorik olarak sıralanabilecek teknik detaylar, bu ihtiyacı karşılamaya yönelik kurallardır.

Pek çok özellik sıralanabilir ve her dergi bunu kendine göre modifiye etmeye çalışabilir. Ancak bu, farklı dergilerin içeriklerini bir araya getirmesi gereken otoriter kurumların işini imkansızlaştırır. Ulusal kütüphanemiz olan ULAKBİM

tarafından yapılmaya çalışılan tıp veritabanının gereken atılımı gösterememesinin sebeplerinden biri, dergilerimizin bu standartlara uymamasıdır.

Elektronikleşme sürecinde uyulması gerekli dört önemli standart vardır. Bunlardan üçü teknik kurallar dizisidir. Dördüncüsü ise ilk üç kuralın gerçekleşmesi sonucu oluşacak elektronikleşmeye yaklaşım şeklidir.

1. Veritabanı uygulaması olmalıdır: Tıp dergilerinde en temel ihtiyaç, aranan konuda bir çalışma yapıp yapılmadığının bulunabilmesidir. Bu nedenle elektronik dergi olmanın ilk koşulu, dergi içeriğinin bir veri tabanı uygulaması şeklinde sunulmasıdır. Bu koşul sayesinde araştırmacılar belli bir zaman dilimi içinde, yada tüm arşivde, istenen her tür yöntemle içerik üzerinde sorgulama yapabilir. İçeriğin text şeklinde HTML sayfaları olması, dergi içeriğini sadece bilgisayar monitörüne taşımak olur. Bu tip elektronik içerik, anahtar kelimeler ve içeriğe bazı kısıtlamalar koyarak (zaman dilimi tanımlanması, sadece makalenin başlığı yada yazarlarında arama yapma gibi) sorguya olanak vermezler.

2. Veritabanına işlenen içerik XML Uyumlu Olmalıdır: XML (Extensible Markup Language) bir metin işaretleme dilidir. Temel amacı, aynı alanda üretilen ama farklı ortamlarda sunulan içeriğin bir araya getirilmesine olanak vermektir. Bu amaçla kullanılmak için geliştirilmiş ve birbirine çok yakın XML standartları vardır. Genel anlamda hepsi aynı işi yapmaktadır. Bir metin dosyası şeklindeki içeriğin, neresinde ne var anlamındaki işaretlemelerdir. Veri tabanı ile olan ilişkisi ise şu şekilde açıklanabilir. İçeriğin veri tabanına yerleştirilmesi sırasında kullanılacak alan tanımlamaları, XML komutları ile paralel hazırlanmalıdır. Başlangıçta dergi içeriğinin işlendiği veri tabanı XML ile uyumlu hazırlanırsa;

- İçeriğin hangi kısımlarının, ne şekilde parçalanarak kullanılacağı, uluslararası standartlara göre ve eksiksiz şekilde hazırlanmış olur. Çünkü XML komutları, araştırmacıların 1996 yılından beri yaptıkları verilerin birleştirilmesi çalışma sonuçlarına göre geliştirilmiştir.
- Bu şekilde hazırlanan içerikler dünyadaki tüm kütüphane ve indeksleme uzmanları tarafından, içerikte kullanılan anadili bilen birinin yardımına gerek duymaksızın hatasız şekilde kullanılabilirler.
- İlk kez yapıldığında çok zor ve karışık gibi gözükse ve profesyonel yardıma ihtiyaç duyulsa da, bir kez bu şekilde elektronikleştirilmiş veriler, artık her şekilde sunuma hazırdır. Web sayfalarında bu içeriğin istenen kısmı açılabilir, istenen kısmı görüntülenmeyebilir.
- Teknolojide oluşacak muhtemel her türlü gelişme karşısında, yeni sistemlere çok kolay ve hızlı bir şekilde dönüştürülebilir. Modifikasyonlara açıktır ve uyum kolaydır.
- Bu şekle dönüştürülen içerik, uygun koşullarda dünya tarihi boyunca kaybolmadan ve kullanıma hazır halde saklanabilecektir.

En yaygın kullanılan XML standartlarından birisi BMC (BioMed Central) adlı yayınevi tarafından geliştirilmiş olandır. Pubmed (Amerikan Ulusal Tıp Kütüphanesi tarafından yapılan "Index Medicus" un on-line veritabanı haline dönüştürülmüş şekli olan "Medline" nın, "Medline"a giren dergilerin yanı sıra bazı biyomedikal dışı dergiler ve tam metin ulaşım hakkı veren, NLM onayından geçmiş dergilerin bulunduğu elektronik indeksidir), indeksine kabul ettiği dergilerden içerikleri XML formatında isterken BMC standartlarını desteklemekte ve kabul etmektedir.

3. Elektronik ortamdan basılı dergi şekline dönebilme (PDF) : Dergilerin matbaa tarafından yapılan dizgisinden elde edilen PDF şekillerinin de her makale için ayrı ayrı hazırlanması ve veritabanı ile ilişkilendirilmesi önemli bir gerekliliktir.

Arşivdeki makalelerin istendiği anda yazıcılardan çıkartılarak orjinal basılı dergi formatının elde edilmesine izin veren bu yöntem, dergileri internet üzerinden evlere taşımaya imkan verir. Ancak dergilerin PDF şekillerinin yazıcıdan çıktı almak kadar önemli bir görevi daha vardır; elektronikleşen dergi içeriğinin doğru ve güvenilir olduğunun bir kanıtı olarak kullanıcıya güven vermektir.

4. Paylaşım (Yatağın Altındaki Canavar) : XML komutları kullanılarak hazırlanan, orjinal PDF dosyası ilişkilendirilen ve veritabanı uygulamaları ile web sayfalarında sunuma hazır hale getirilen içerik, uluslararası kabul gören tüm detayları taşımaktadır. Bundan sonra tümü digitalleşen içeriğin internet ortamında ne kadarının ve hangi koşullarda açılacağı önemlidir.

Eğer dergilerin temel amacı daha fazla okura ulaşmak, daha fazla "citation" almak ve sonuçta kendi alanının yaygın kabul gören otorite dergisi olmaksızın, dergide yayınlanan makaleler, sadece özetleri ile sınırlı kalmadan ücretsiz ve tam metin olarak digital dünyada yerini almalıdır. Ancak bu şekilde hissetmeye engel olan **2 önemli kaygı** vardır. Birincisi **kopya edilmektir**. Bu kaygı ancak yatağın altındaki canavar kadar gerçekçi bir kaygıdır. Asıl kaygı kütüphane raflarında kalarak okunmama olmalıdır. Ücretsiz olarak kullanıcıya tam metin olarak açılmış bir makale kopya edildiğinde yakalanma ihtimali, kimsenin görüp inceleyemediği bir dergiden çalınan makaleye göre çok daha fazladır. İkinci kaygı **ticaridir**. Bu anlaşılabilir bir kaygıdır ve alanında lider konumda bulunan dergiler için geçmiş sayıların bile satılabilir olması mümkündür. Ancak ülkemizdeki dergiler için son çıkan 1-2 sayıdan önceki sayıların bile tam metin olarak ulaşılamaz durumda olması çok akıllıca değildir. Ücretsiz ve tam metin erişilebilir bir dergi olmak, okuyucu sayısını arttırmanın günümüz teknolojik imkanlarından birisidir ve dünyadaki trend de bu yödedir.

Ülkemizde Tıp Dergilerinin Durumu

Ülkemizde şu an kaç bilimsel tıp dergisi yayın hayatını sürdürmektedir? Bu sorunun cevabını dahi tam bilen bir kişi yada kurum yoktur. Konuya ilgi gösteren bazı araştırmacılar olmuştur ve bu araştırmalarda şu an 300 civarında derginin yayın hayatına devam ettiğini belirtmişlerdir. İnternette yapılan araştırmada ise 100 kadar ulusal dergimizin web sitesine ulaşılabilir. Bu sitelerden sadece 10 kadarı için profesyonel anlamda elektronik dergi olabildiklerini söyleyebiliriz. Diğerleri ise sadece dergilerin web sayfaları şeklindedir. Yukarıda sayılan standartları göz önüne alacak olursak, dergilerimizin web sayfaları ile ilgili şöyle bir özet yapabiliriz;

- XML uyumu tamamen göz ardı edilmiştir.
- Dergi web sitelerinin büyük kısmı, amatör kişilerce planlanmış, sadece makale başlıkları ve yazar isimlerini içeren küçük sitelikler durumundadır. Bunlarda düzenli olarak güncellenmemiş, dergide konuyla ilgilen kişinin ilgi düzeyinin azaldığı noktada kalmıştır.
- İnternet teknolojilerine daha hakim editörlerin olduğu dergilerin, maliyeti en minimum düzeyde tutma kaygısıyla, sadece özetlerin (herhangi bir standart gözetmeksizin) konulduğu biraz daha büyük web siteleri vardır. Genellikle amatör girişimcilere yaptırılmış ve HTML şeklinde hazırlanmış web sayfaları konumdadırlar. Bu durumda ki dergilerimiz içinde de başlandıktan 3-4 sayı sonra da devamı getirilmemiş pek çok site mevcuttur.
- Son 1 yıl içinde yeni bir akım gelişmektedir. Makalelerin başlıkları ve yazarlarından oluşan bir içindekiler sayfası hazırlanmakta, bu makalelerin PDF şeklindeki tam metinlerine ulaşım imkanı sağlanmaktadır. Bu durum

text tabanlı sorgulara izin vermemekle birlikte kullanıcıların tam metinlere ulaşmasını sağlayan kolay ve masrafsız bir yöntemdir. Ulusal tıp arşivimizin korunması ve ulaşılabilir durumda bulunması bakımından çok sevindirici bir gelişmedir. Ancak PDF dosyalarının da içeriğinde Türkçe yazı karakter problemi olanlar vardır ve dergiler bu duruma aldırış etmemektedir.

- Index medicus'a girmeyi başarmış ulusal dergilerimizden yukarıda tanımlanan anlamı ile elektronik olarak yayınlanana yoktur. Bu indekste olmasına karşın iki dergimizin ise, hiçbir elektronik aktivitesi yoktur.
- Basılı örneği olmayan sadece elektronik dergi anlamındaki ulusal medikal dergilerimiz de vardır. Ancak biri (www.kbb-forum.net) hariç, diğerlerinin düzenli ve "peer review" yayıncılık yapıp yapmadıkları belirsizdir.
- Online makale kabul ve değerlendirme konusunda da, ulusal dergilerimiz elektronikleşmenin diğer süreçlerinde olduğu gibi oldukça zayıf kalmışlardır. Şu anda profesyonel anlamda elektronik makale değerlendirme yapan dergi sayısı beştir.
- Türk Göğüs Kalp Damar Cerrahisi Dergisi, Türk Tanısal ve Girişimsel Radyoloji Dergisi, Turkish Journal of Endocrinology and Metabolism, Turkish Journal of Haematology ve KBB-Forum dergileri, uluslararası standartlara uyumluluk anlamında elektronik makale kabul ve değerlendirme sürecine sahiptirler.

Devrim mi? Evrim mi?

İnternetin 1990'ların başlarında teknolojik bir devrim olarak hayatımızda yer almaya başlaması ile beraber yayıncılıkta da bazı önemli değişiklikler oluşmuştur. Elektronikleşme önüne geçilemez bir şekilde yayın hayatına girince, basılı yayıncılığın öleceği zannedilmiştir. İnternet matbaanın bulunuşu kadar önemli bir teknolojik devrimdir ve yayıncılıkta taşları yerinden oynatmıştır.

Gazetelerin büyük bölümü internet üzerinde, tam metin ve ücretsiz olarak erişilebilir durumdadır. Gelişmiş ülkelerin istatistiklerinde gazetelerin elektronikleşmesinden doğan bir tiraj azalması gösterilememiştir.

Medikal dergiler, gazetelere paralel şekilde elektronikleşmiştir. Bir kısmı ücretle erişilebilir durumda olmasına rağmen, trend ücretsiz erişim sağlama şeklindedir. Ücretsiz olarak erişime izin veren dergilerde de tiraj kaybı yoktur. Aksine bu dergilerin okuyucu kitlesi artmaktadır ve bunun getirdiği imkanları toplamaya başlamışlardır.

Önemli dergilerden ilk elektronikleşeni "British Medical Journal" dir. Bu derginin üç yıllık deneyim sonrası 1998 de verdiği karar, web sitesini mümkün olduğu kadar çekici kılmak olmuştur. Çünkü derginin web sitesinde aradığını bulan ve referans olarak bu dergiyi kullananlar, bir süre sonra dergiye abone olmaya başlamışlar. Bu gelişme reklam gelirindeki artışı da beraberinde getirmiştir.

Dünyadaki en yüksek "impact faktör"e sahip dergi olan *Pediatrics*, basılı dergi maliyetini azaltmak ve kabul edilen makalelerin yayın için bekleme süresini kısaltmak için 1997 yılı başından itibaren, basılı dergisinde, bazı makalelerin sadece özetlerini basmakta, tam metinleri ise elektronik olarak ücretsiz erişim imkanı ile internetten yayımlamaktadır. Bu makaleler Index Medicus ve PUBMED de indekslenmektedir. 2000 yılında; 1997-98-99 yıllarına ait üç yıllık performans gözden geçirildiğinde; derginin bu dönemde yayımladığı 981 makaleden 549'u

basılı dergide tam metin yer alırken, 432 sinin sadece özetleri basıldığı görülmüştür. İstatistiksel analizde, basılı dergide yer alan makaleler ile sadece elektronik olarak yayımlanan makalelerinin okunma ve "citation" alma oranı bakımından fark olmadığı gösterilmiştir. Ayrıca "Society of Teachers of Family Medicine" tarafından verilen "best paper of 1998-99" ödülünü sadece elektronik yayınlanan makale kazanmıştır. Bu dönemde en çok "citation" alan 4. makalede elektronik yayınlanan bir makaledir.

On yıllık internet tecrübesinden sonra, medikal dergilerde elektronikleşmenin, dergilere uluslararası erişilebilirlik, makale toplama oranında artış, editorial değerlendirme ve kabul edilen makalelerin baskı bekleme süresinde ciddi bir kısalma sağladığını görebilmekteyiz. Ayrıca kağıt baskıda yer alamayacak ses ve video görüntüleri gibi multimedia uygulamaları, elektronikleşmenin ilave avantajları olarak görülmektedir. On yıllık süre sonunda elektronikleşmenin dergilere, **devrim değil evrim** geçirttiğini, bu sürecin henüz tamamlanmadığını ve değişimin hızla devam ettiğini görmekteyiz.

Yararlanılan Bazı Kaynaklar

1. KENT ANDERSON, JOHN SACK, LISA KRAUSS, and LORI O'KEEFE
<http://www.press.umich.edu/jep/06-03/anderson.html>
Publishing Online-Only Peer-Reviewed Biomedical Literature: Three Years of Citation, Author Perception, and Usage Experience
2. GIUSEPPE VITIELLO
<http://www.press.umich.edu/jep/06-03/vitiello.html>
A European Policy for Electronic Publishing
3. HAL R. VARIAN
<http://www.press.umich.edu/jep/04-01/varian.html>
The Future of Electronic Journals
4. JUDITH AXLER TURNER
<http://www.press.umich.edu/jep/05-03/turner0503.html>
PubMed Central: A Good Idea
5. M PALAT, BRUCE ALLAN, NIGEL MORLET, RICHARD WORMALD, and JEAN G SHAW; Journals and the internet (Editorial) *BMJ* 1997; 314: 1351.
6. TONY DELAMOTHE and RICHARD SMITH; The *BMJ*'s website scales up. *BMJ* 1998; 316: 1109-1110.
7. Electronic, international, and ready for anything (Editor's choice) *BMJ* 1998; 316: